

Projekt Interreg IIIB, Program Območje Alp, EU

Vpliv kulturnih razlik

Delovni paket 5 (DP5):

Vpliv kulturnih razlik na regionalni razvoj Alp

Kontaktna oseba: Martin Boesch, (martin.boesch@unisg.ch), FWR-HSG, Univerza v St. Gallen (Švica)

Glavne dejavnosti in cilji:

Analiza vpliva kulturnih zadev na sestavo, naloge in splošne cilje regionalnega razvoja v alpskih državah.

Trajanje: od aprila 2005 do oktobra 2005

April 2006

Namen DIAMONTovega DP5 je, da poveča razumevanje tega, kako pomemben vpliv imajo kulturne razlike na sonaraven regionalni razvoj Alp v prihodnosti. Zastavljeni cilj je oblikovanje trdne osnove za nadaljnje znanstvene razprave. V idealnih razmerah bi to lahko bil začetek procesa, ki bo okrepil medsebojno razumevanje podobnosti kot tudi razlik in posebnosti vsake alpske regije in bo s tem zagotovljena osnova za nadzorovanje sonaravnosti pri regionalnem razvoju v okviru Alpske konvencije (AK).

Družbeno okolje

V času, ko so vplivi modernizacije in globalizacije na družbene, ekonomske in tudi ekološke razmere iz dneva v dan močnejši, postaja skupna razvojna strategija vseh pomembnih akterjev vedno očitnejša, zmanjšuje pa se pomen prvotnih regionalnih razlik (delno zaradi kulturnih, zgodovinskih in političnih vzrokov, delno zaradi različnih kakovosti lokacije) kot odločilnih dejavnikov regionalnega razvoja. Vlaganja (javna in zasebna), proizvodnja in vedenje potrošnikov (zlasti v turizmu) veljajo za glavne gonilne sile regionalnega razvoja na splošno in niso specifične za območje Alp. Neločljivo povezana s procesi globalne konkurence je težnja, da se omogoči dostopnost vseh vrst in da se zato odstranijo prepreke in trenja (kot so npr. krajevni predpisi ali jezikovne posebnosti), ki so bile do sedaj posledica tipičnih regionalnih identitet in hkrati vir posebnih oblik razvoja. V nasprotju s tem napredujočim tokom si nekatere javne in privatne skupine prizadevajo, da bi izboljšale pogosta neugodna določila za lokacijske pogoje z izvajanjem specifičnih ukrepov, da bi se postavili po robu globalni konkurenci – regionalno politiko lahko razumemo kot regionalni odgovor na globalizacijo. Če v prihodnosti sploh še bodo razlike v regionalnem razvoju, bodo izvirale iz specifičnih ukrepov regionalne politike.

Zato so v tem poročilu prikazani vplivi kulturnih dejavnikov, vrednot, navad in specifičnih ciljev na regionalno politiko in s tem (posredno) na prihodnji regionalni razvoj na splošno. Opisani so različni pristopi, strukture, naloge in cilji regionalne politike v Alpah. Na koncu so prikazani še ukrepi, orodja in inštitucije regionalne poli-

tike v Alpskih državah. Primerjalna analiza za celotno območje Alp skuša prikazati »pokrajino«, ki je rezultat take regionalne politike.

Industrijsko območje v dolini Inna, Avstrija: vedenje potrošnikov velja za glavno gonilno silo regionalnega razvoja.

Logika in plan raziskovanja

Kulturo razumemo kot zelo širok pojem, v katerega spadajo dejanja in struktura (v smislu Giddensove teorije strukturiranja). Kultura pomeni navade, poglede in vedenje posameznikov, družbenih skupin, regionalnega prebivalstva, tudi narodov itd., s katerimi si urejajo življenje, oblikujejo svoje okolje in osmišljajo svoj obstoj; 'kultura' pa pomeni tudi rezultate teh dejanj, ki se kažejo kot (kulturni) predmeti (t.j. artefakti), ustanove, gospodarske strukture, pokrajine, naselja, načini rabe tal, itd. Take (kulturne) strukture ter (kulturne) navade in tradicije so medsebojno povezane in lahko v teku evolucijskega (akumulacijskega) procesa ena drugo podpirajo ali pa so povezane razsuto in razdiralno. Iz tega sledi, da je

kultura del dinamičnega sistema, del procesa, ki ga lahko imenujemo ‚(a)kulturaciona‘, t.j. nenehen prilagoditven razvoj, ki ga lahko takoj opazimo, med preteklostjo in prihodnostjo, med tukaj in tam.

Če upoštevamo normativne razsežnosti tega izraza, vidimo, da je ‚kultura‘ sama po sebi objektivni pojem brez pripisane vrednosti – na to moramo biti posebno pozorni prav zaradi nenehne skušnjave, da bi rangirali različne oblike kulture, da bi vrednostno razvrščali različne civilizacije ali vidike regionalnih kultur. Po drugi strani pa moramo v kontekstu te raziskave razmisliti o povezavi med kulturo in sonaravnostjo, kar je seveda normativen predlog. V tem smislu lahko sonaravnost razlagamo kot kulturo (ali vedenje), ki skrbi za ekološki, družbeni in gospodarski kapital in ga skuša medsebojno celo povečati. Iz tega izhaja zanimivo vprašanje, ali so bile tradicionalne oblike alpskih kultur bolj usmerjene k sonaravnosti oz. so ji bile zavezane, za razliko od sedanjih načinov življenja, proizvodnje in potrošnje, ki jim je manj mar za take dolžnosti. Še bolj zanimivo pa bo vprašanje, ali bo sonaravnost lahko podpirala prihodnjo usmerjenost alpskih kultur, kakor zahteva Alpska konvencija. Vsekakor je to pot, po kateri je treba iti.

© Sigrun Lange

Sonaravnost lahko razlagamo kot kulturo ali pa kot določen način obnašanja, kakršno je npr. odločitev za nakup biološko pridelane zelenjave.

Sčasoma se je naša pozornost preusmerila od ‚kulture‘ h ‚kulturam‘ in na ta način začela opozarjati na razlike med njimi. In če medsebojno povezavo dejanja in strukture razumemo kot neko vrojeno kakovost ‚kulture‘, je jasno, da so vse ‚kulture‘ povezane z ljudmi (kot akterji) in njihovimi kraji (kot lokacijami struktur, kakršne so naselja in pokrajine) – oz. jo vsaj zaznavamo na tak način. In seveda metaforično označujemo različne kulture z ljudmi (narodi?) in kraji (regijami?), tako npr. »francoska kultura«, »tirolska kultura« in »karnijsko-furlanska kultura«. Na tak način zlahka dobimo enačbo: <regija = ljudje = kultura>, ki je močno podobna dobro znanemu pravilu iz 17. stoletja »cuius regio – eius religio«.

Toda koliko so sploh homogeni taki konstrukti? Kaj pa »notranja« in »zunanja« appenzellska kultura v vzhodni Švici, ki sta si zelo podobni in obenem zelo različni, odvisno od stopnje natančnosti pregledovanja? Ali naj torej v nalogi, da raziščemo vse Alpe, raje obdelujemo razlike med narodi ali pa morda razlike znotraj narodov? Kaj pa dobro znano dejstvo, da je (krajevna oz. regionalna) kultura pod stalnim vplivanjem »zunanjih« sil in »tujcev« sčasoma skrenila od strogih tradicionalnih vzorcev in s tem v postopnem razvoju prilagodila svojo vsebino in identiteto. Kaj torej sploh so ‚kulturne razlike‘, glavni predmet te raziskave? Prav lahko bi govorili tudi o »regionalnih razlikah« in s tem mislili na to, da so bili in še zmeraj so različni načini življenja v različnih regijah v Alpah, in da so se regionalne (kulturne) identitete ohranile še do današnjih dni, čeprav so že očitni tudi močni procesi stapljanja. Tu pa je še vprašanje merila, o katerem bomo govorili kasneje.

Z drugimi besedami, ne smemo verjeti, da obstaja neko splošno in enotno pojmovanje ‚kulture‘ in njenih najpomembnejših sestavin (oz. dimenzij): jezika, obleke, strukture naselij, sistemov zemljiške rabe, tradicije in pravila dediščine, upravne prakse in davčnega sistema, vere, občutka za skupnost, marljivosti, pristočnosti navad. Nekatero od teh so lahko v nekem primeru odločilne, v drugih pa popolnoma nepomembne. Kakšna bi lahko bila znanstvena korist od podrobnega (oz. enciklopedičnega) pristopa? Zato bi bilo zaradi obsežnega in hkrati nejasnega značaja našega pojmovanja ‚kulture‘ z metodološkega stališča nujno, da se natančno in izrecno izberejo tisti vidiki, ki so v določenem znanstvenem kontekstu posebno zanimivi in so obenem del znanstvene hipoteze – ‚kultura‘ sama je vse preširoka, da bi služila takemu namenu, saj je skoraj vseobsegajoč konstrukt. Seveda obstaja veliko literature o kulturi v Alpah na splošno in po posameznih regijah, vse do posameznih krajev, vendar je večinoma le osebno obarvano pisanje in je čutiti pomanjkanje tematsko osredotočenih primerjalnih študij. Zato je bila naloga DP5 precejšen izziv, ki zahteva skrbno načrtovanje. Skušali smo opredeliti nekaj znakov, po katerih bi bile kulturne razsežnosti posebno pomembne za to raziskavo. Ker pa so bili viri omejeni, so bili ti poskusi lahko le zelo skromni glede na kompleksnost in odprtost tega vprašanja. Očitno je, da smo ob spopadanju s tem izzivom in ob hkratnem izogibanju prav herkulskemu delu morali poiskati nekaj ključnih dejavnikov, temelječih na skrbni sistemski analizi: Kaj je pravzaprav tisto, kar povzroča razlike v regionalnem razvoju?

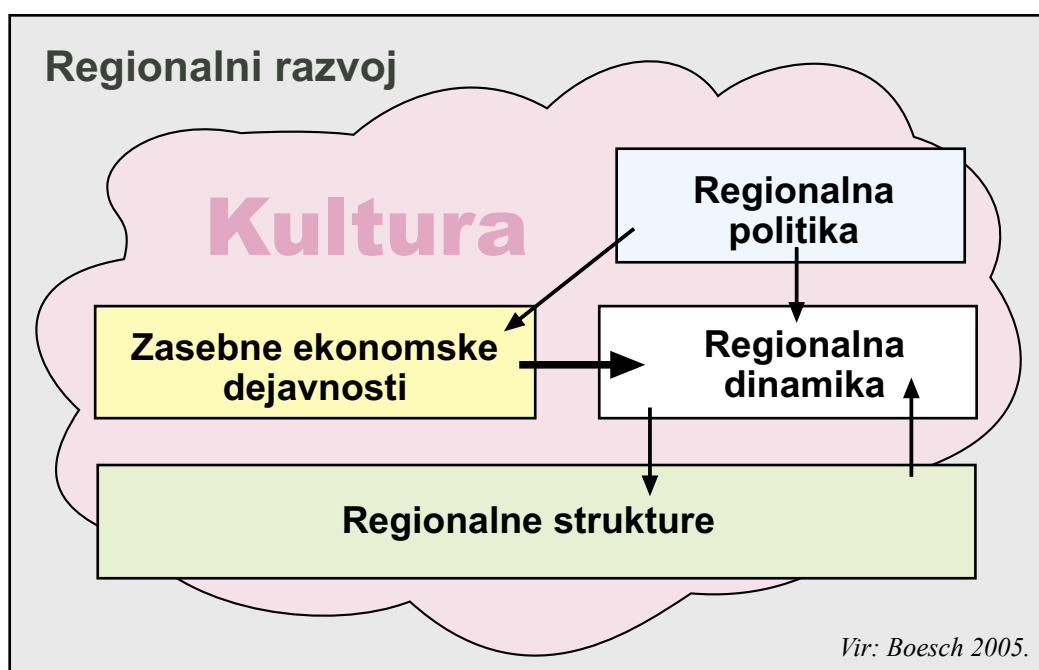
Regionalni razvoj je pojem, ki je prav tako obširen in hkrati nejasen kot kultura – odvisno pač od posameznikove presoje, katere razsežnosti bo upošteval in katerih ne. V kontekstu te raziskave smo zavestno izbrali strukturalističen pogled. Poleg tega bi se morali osredotočiti predvsem na prihodnje strategije in

možnosti, ne pa na spremembe v preteklosti. Zato razlagamo regionalni razvoj kot rezultat vseh dejavnikov, tako zasebnih dejavnosti, strukturalnih omejitev in možnosti, kot javnih (skupnih) odločitev, kulturnega konteksta, ki oblikuje splošno podlago za te procese, vendar pa brez jasno določene vzročnosti, ki se ji da slediti (sl. 1). Po logiki regulacijske teorije (Bathelt 2002; Liepitz 2000) obstajata dve vrsti pomembnih zasebnih dejavnosti, in sicer ekonomske dejavnosti (proizvodnja, potrošnja, vlaganja) in družbeno-kulturne navade in dejavnosti, ki so osnova in podpora za formalne javne odločitve, ki vplivajo (kot podpora ali kot omejevanje) na zasebne ekonomske dejavnosti. Iz tega sledi, da kulturne razlike vplivajo na regionalni razvoj (samo) na posredne načine, v glavnem skozi izvajanje regionalne politike (v najširšem pomenu besede). Drugi načini vplivanja so zdaj vse manj pomembni zaradi sprememb v ekonomskih pristopih (globalizacija, ukinjanje krajevnih, regionalnih in celo nacionalnih zaščitnih predpisov in posebnih pogojev). Ekonomsko vedénje in odločanje (npr. prednost za regionalne proizvode/proizvajalce) se postopoma prepuščata toku enotne konkurenčnosti s kratkoročnimi perspektivami; na enak način izgubljata svojo regionalno originalnost tudi struktura naselij in kmetijstvo. Tako kulturne razlike (dokler še obstajajo) izgubljajo svoj prejšnji pomen, kot gonilna sila regionalnega razvoja in se umikajo tržno usmerjenim globalno poenotenim regionalnim vzorcem.

Konkurenčne lokacije so npr. zdaj določene s strani globalnih centrov in nič več z regionalnimi preferencami.

Kulturne vidike pa še ponekod upoštevajo pri strategijah posameznih podjetij (npr. pri svojih tržnih informacijah, kot so »proizvodi iz regije XYZ za potrošnike v regiji XYZ«). Lahko bi rekli, da kulturne razlike (ali vidiki) izgubljajo svoj prejšnji pomen kot gonilna sila regionalnega razvoja v relativnem pomenu, ker imajo na nacionalni in regionalni ravni (v makro-merilu) vodilno vlogo splošni konkurenčni vidiki, ki so strateškega pomena, medtem ko je vloga kulture vidna le na krajevnih ravneh (v mikro-merilu) v vsakodnevnih podrobnostih, kjer morda vpliv globalizacijskih učinkov še ni preveč odločilen.

V tej zvezi razumemo regionalno politiko kot vrsto ciljev in ukrepov, katerih učinki bodo vidni v regiji in bodo vplivali na regionalni razvoj tako, da bo šel v zeleni smeri. Skupni cilji regionalnih politik so: podpreti konkurenčne prednosti regij, korigirati zaostanke in regijske ter krajevne neenakosti in izboljšati odzive na pričakovanja civilne družbe. Prav takšni ukrepi regionalne politike lahko odločilno vplivajo – ali pa ne – na regionalne strukture, kar pa je odvisno od relativnega pomena teh ukrepov in od učinkovitosti njihovega izvajanja (v primerjavi z neobstojem ukrepov ali nekim nediferenciranim izvajanjem znotraj države). Kot smo videli, je regionalna politika zelo odprta za kulturne razlike, še zlasti obseg in način javnega odločanja in dodeljevanje javnih sredstev, način in posebnosti zakonodaje in upravnih postopkov, splošne družbeno-politične razmere, zlasti povezave med civilno družbo in formalnimi strukturami, organi državne oblasti in gospodarstvom. Tipičen

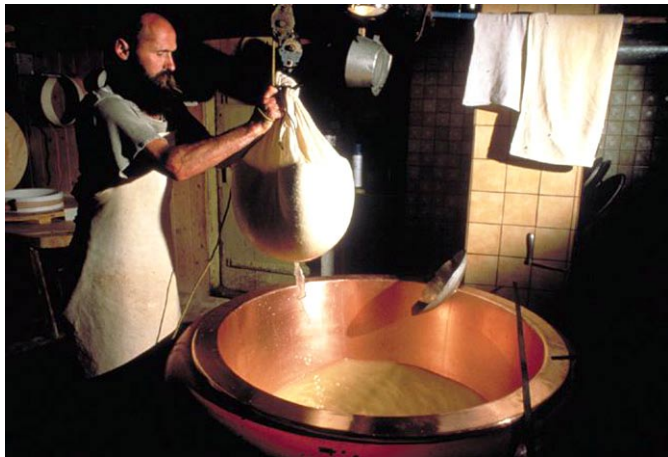

Sl. 1: Vpliv kulturnih dejavnikov na regionalni razvoj – osnovna strukturalna postavitev in povezave:

Regionalni razvoj je niz regionalnih struktur in dejanj (zasebnih in javnih) in njihovih sprememb skozi čas. Kot celota je pojem kulture nejasen in kompleksen in tvori splošno podlago za te procese. Puščice in njihova debelina kažejo na dejstvo, da veljajo ekonomske dejavnosti (vlaganja; proizvodnja in potrošnja) za glavno gonilno silo regionalnega razvoja.

primer za to je niz kmetijskih politik: kaj je v primerjavi s splošno tendenco (t.j. raven EU in nacionalna raven) bistvo regionalne ravni? Ali obstajajo specifične regionalne izvedbe v smislu predmetov, ciljnih subjektov, sredstev in ukrepov, količine razpoložljivih sredstev, kriterijev za subvencije, izvajanja in nadzora, procesov prilagajanja? Z drugimi besedami: ali obstajajo regionalne razlike, ki jih lahko pripišemo regionalni politiki (ki pa je s svoje strani odsev kulturnih razlik)?

© Kleinwalsertal Tourismus

Proizvodnja sira v Kleinwalsertalu v Avstriji: v vseh alpskih državah je splošna tendenca, da se osredotočijo na ekonomsko konkurenčnost in regionalne sile

Glavni rezultati

Ne preseneča, da rezultati raziskave DP5 do določene mere opredeljujejo vpliv ukrepov regionalne politike na raznolikosti: v vseh alpskih državah si na splošno in skupaj prizadevajo (čeprav so v podrobnostih razlike), da bi zmanjšali regionalne družbeno-ekonomske neenakosti s tem, da dvignejo gospodarsko konkurenčnost; splošni družbeno-ekonomski dejavniki, kakršna sta inovativnost in produktivnost, so v regionalni politiki vse pomembnejši. Vsem je tudi skupna težnja po vse večji osredotočenosti na regionalne moči in potencialne. Skupno je tudi jamstvo za »sonaraven razvoj« (karkoli že to pomeni v posameznem primeru), ki je običajno povezano s prizadevanji za povečanje vpliva udeležbenih in integrativnih procesov in z iskanjem najboljše kombinacije sprejemanja odločitev v regionalni politiki od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol. Če pa na institucionalne vidike regionalne politike pogledamo od blizu, opazimo znatne razlike med alpskimi deželami: čeprav imajo vladna telesa največkrat na skrbi izvajanje regionalne politike, obstajajo očitne razlike v smislu »ozemeljske geometrije«, t.j. katere vladne ravni so odgovorne za take ukrepe. Kljub splošni tendenci vedno večje vključenosti civilne družbe so velike razlike v stopnjah sodelovanja in pritegnitvi zasebnega partnerstva.

Pridobljeno znanje

Za sklep bi radi opozorili na to, da se tradicionalni vplivi kulturnih dejavnikov na regionalno politiko v glavnem zmanjšujejo (čeprav so v našem zaznavanju intuitivno še vedno navzoči) in puščajo odprto pot za neki posplošen razvoj, kjer vzpone in padce povzročajo prej globalno opredeljene krajevne lastnosti (kot sta lahek dostop in urbanizacija, t.j. vzdolž osi vas – velemesto), kot pa krajevna ali regionalna kultura, ki se tudi sama po sebi usmerja k večji uniformnosti. Tradicionalne kulturne razlike so zato bolj izraz časovnega zaostanka in jim je dolgoročno usojeno izginotje. In prav to je očitno znamenje za DIAMONT: za spremljanje regionalnega razvoja v okviru Alpske konvencije se ne smemo preveč ukvarjati s pokazatelji, ki temeljijo na tradicionalnih kulturnih razlikah, marveč bolj s pokazatelji, ki merijo sonaravno napredovanje v globalizirajočem se svetu. Seveda so sem lahko vključeni tudi podatki o regionalni identiteti, vendar le kadar to ne pomeni zgolj preostanka iz preteklosti ali folklore, temveč zavestno profiliranost in strategijo za prihodnje izzive.

© Martin Boesch

Novozgrajena žičnica v Franciji: vesplošen razvoj, ki je opazen v celotnem alpskem prostoru, je močno odvisen od globalno opredeljenih kakovosti lokacij.